

ВУК И ПОЉАЦИ

Научно друштво при Краковском универзитету, једном од најстаријих виших школа код Словена, године 1820, кад је град Краков био под окупацијом, изабрао је Вука Стеф. Караџића, који је тада живио и радио у Бечу у туђој земљи, за дописног члана. Тиме су Пољаци оцијенили дотадашњи Вуков рад и дали му моралну подршку за даље успјехе.

Ове године Пољаци прослављају шестогодишњицу оснивања Универзитета у Кракову (1364—1964), а ми Југословени сумирамо и цијенимо Вуков рад о стогодишњици његове смрти. Поводом ових прослава у Југославији и у Пољској, ваља се сјетити и Вукових веза с Пољацима.

Кад се говори о Вуковим везама с Пољацима морају се узети у обзир његове везе с Пољацима који су живјели и радили у Бечу, у појединим пољским покрајинама, без обзира на то под чијом су окупацијом биле, као и са онима који су у емиграцији водили борбу за своју и других слободу.

Вукове везе с Пољацима у Бечу и Пољској

1. *Вукове везе с Пољацима у Бечу.* Неко вријеме живио је Бечу пољски гроф Јузеф Максимилијан Осолињски (1748 — 1826), који је био познат као мецена и имао је богату библиотеку, коју је касније поклонио пољском народу, од које је у Лавову основан познати завод назван *Осолинеум*.¹ Осолињски је нарочито помагао оне који су проучавали пољске и уопште словенске проблеме. Код њега је писао свој рјечник пољски лексикограф Самуел Богомил Линде (1771 — 1847). У то вријеме пролазио је кроз Беч Атанасије Стојковић, физичар. Осолињски и Линде упознали су се с њим и вјероватно су и од њега тражили обавјештења о српскохрватском језику, пошто се зна да им је савјетовао да се у вези с тим обрате митрополиту Стратимировићу. Осолињски је 1803. писао Стратимировићу и молио га да помогне Линдеу у скупљању праће из српскохрватског језика. У одговору Стратимировић је упутио Пољаке на Лукијана Мушицког и Гедеона

¹ Zakład imienia Ossolińskich 1872—1956, Warszawa 1956, 7—22.

Петровића, владике, и Јована Лазаревића, напоменувши том приликом да се Мушицки нарочито бави тим проблемом. Осолињски је 1809. постављен за управника бечке Дворске библиотеке, у коју је често долазио Копитар, и гдје је почео да се бави славистицом. Већ 1810. Копитар је, уз помоћ Осолињског, постављен за библиотекара исте библиотеке. Отада су они били блиски сарадници и пријатељи. Осолињски је помалао Копитара гдје год је могао, а овај је чешће долазио у његову библиотеку, која је била мјесто за окупљање слависта, нарочито Пољака. Највјероватније је да је Копитар упознао Вука с Пољацима у Бечу у библиотеци код Осолињског, а то је могло бити ускоро по његовом доласку у Беч 1813.² О истакнутим пољским научницима Вук је могао сазнати и од уредника *Новина сербских* Димитрија Давидовића и Димитрија Фрушића, с којима је сарађивао у тим новинама,³ на које су били претплаћени из Кракова Самуел Бантке (1768 — 1835), а из Варшаве Линде.⁴ Нешто је могао сазнати и из онога што су те новине писале о Пољацима, гдје се испољавала искрена симпатија према њима и њиховој земљи. То се може уочити ако се пређе преко оних уобичајених новинских вјести у којима се говори о пољским областима под руском управом. Од 1815. објављивани су чланци о словенским питањима, па су се у неким од њих помињали Пољаци и пољска књижевност. Давидовић је те године превео с њемачког Копитаров чланак о Словенима, гдје се говори о њиховим дијалектима, књижевностима и помоћним средствима за њихово упознавање. Ту се уопште говорило о напретку и подјели Словена, од којих су Пољаци 10 — 12 милиона. Помињу се и пољски филозофи Онуфри Копчињски (1735 — 1817), Линде и Бантке, а за пољску књижевност је речено да је велика. У почетку 1816. приказан је Линдеов рјечник пољског језика. То је најбољи приказ у овим новинама. Отуда је Линде могао и бити познат код Срба. Писац је обавијестио Србе да је Линде прочитао у библиотеци Осолињског преко осам стотина пољских писаца да би написао рјечник пољског језика и да је то могао урадити само у Бечу, гдје је имао могућност да се састаје с другим словенским научницима и проучава словенске језике и књижевности. Приказивач рјечника напоменуо је да је Линде упоредио с пољским језиком све језике сем српскохрватског. Он

² Н. Петровскиј, Первые годы дѣтственности В. Копитара, Казань 1906, 53—68; И. В. Яличъ, Исторія славянској филологіи, Санктпетербургъ 1910, 141—143; Kazimierz Tyszkowski, Kopitar i Ossolineum, Slavia (Praha) 1928, 128—139; Ђорђе Живановић, Вук и пољски музичар Франђишек Мирецки, Срп. књ. Гласник 54, 1938, 209—211; види Живановићев чланак у »Przeglad polsko—jugoslawianski, IV/3, 1937. 86—88). Исти, Срби и пољска књижевност (1800—1871), Београд 1940, 16—31.

³ Karel Paul, Vuk Karadžić a Polaci, Slavia (Praha), 4, 1925—26 264; Ђорђе Живановић, Полнофилиство код Срба и Хрвата у првој половини XIX века као основа појачаном интересовању за пољску књижевност, Прилози КЈИФ, 29, 1963, 76.

⁴ Новине сербске (Беч) 17. I 1817. и 10. XI 1818.

је изразио наду да ће се наћи Србин који ће урадити за Србе оно што је Линде урадио за Пољаке.⁵ И овај приказ мора да има везу с Вуком. Зна се да је Копитар узео од Димитрија Давидовића *Писменицу сербског језика*, објављену 1814, и послао је 1815. Линдеу.⁶ Гроф Линдау почетком 1817. препоручивао је Вуку да састави српскохрватски рјечник по примјеру пољског рјечника Линдеа. У то вријеме је и Мушицки хвалио Вуку Банткеов, рјечник, а нарочито Линдеов. Рјечник и граматику Банткеа набавио му је Копитар. Вук је у *Објављенију за Српски рјечник*, који је објављен у додатку *Новина сербских* за 1816, нагласио да је „славни Пољак“ Линде, у свом недавно објављеном пољском рјечнику, „сравнио с пољским језиком све проче славенске кромје сербскога, у којем печатања рјечника није нашао“.⁷ Вук је у предговору *Српског рјечника* нагласио да се трудио да би Добровски у Прагу, „и Линде у Варшави“, и други који жели (макар био у Лондону или у Америци)“, могао из његове књиге познати народ који српскохрватским језиком говори. Он је убрајао Линдеов рјечник међу најбоље и њиме се користио.⁸ Рад на Вуковом рјечнику напредовао је добро, и о томе је већ крајем 1817. јавио Линдеу сам Копитар. Он је том приликом напоменуо да ће рјечник бити предат у штампу идуће године, када је у ствари и штампан,⁹ и на који су били претплаћени Линде и Бантке.¹⁰

Вук се у Бечу упознао с пољским музичаром Франђишком Мирецким (1791 — 1862), који је неко вријеме био секретар Осолнињског. Мирецки је Вуку компоновао за клавир шест народних пјесама, онако како их је пјевао. Те ноте Вук је објавио уз текст у другој књизи народних пјесама 1815, коју је посветио Копитару, члану Варшавског језикоиспитатељног друштва.¹¹

Варшавски универзитет послао је Анджеја Кухарског (1795 — 1862), средњошколског наставника, на научно путовање у словенске земље, да упозна словенске земље, језике и књижевности, да би по повратку могао на том универзитету примити катедру за славистику. Према том задатку имао је да упозна и наше крајеве и њихов језик.¹² Крајем маја 1827. стигао је у Беч, гдје се упознао и с Вуком, коме је 27. маја (7. јуна исте године предао писмо, које му је послао из Кракова још 25. новембра) 7. децембра 1825. Олек. Серна Соловјевич, професор славеноруског језика на Универзитету у Кракову, и који је познавао Вука и с њим био у преписци преко Банткеа. Он је овога пута тражио од Вука *Српске*

⁵ Живановић, Срби и пољска књижевност, 26—29; Исти, Полонофиловство код Срба и Хрвата, 77—78.

⁶ Вукова преписка, I, 143.

⁷ Вук Стеф. Караџић, Скупљени граматички и полемички списи, Београд, 1894. I, 92.

⁸ Исти, Српски рјечник, Беч 1818, стр. XII.

⁹ Исти, стр. XIV.

¹⁰ Исти, стр. XXIV—XXV.

¹¹ Живановић, Вук и пољски музичар Франђишек Мирецки, 206—212.

¹² [Andrzej Kucharski] Wyjatki z listów Polaka podróżującego po krajach słowiańskich, Gazeta Polska 1 u 11. I 1829.

народне пјесме.¹³ За вријеме боравка у Бечу упознао се с Вуковим радовима.¹⁴ Крајем године посетио је Пешту. И тамо се нашао с Вуком, јер је овај тада боравио у овом граду.¹⁵ Зна се да је Кухарски био претплаћен на Вукову *Даницу* за 1829. годину.

Кнез Жежи Љубомирски (1817 — 1872), који је рођен у Бечу, а студирао у Прагу, путовао је по западним крајевима наше земље и познавао је истакнутије наше људе с којима се сретао у Бечу и на овом путу. Он је стигао 31. марта 1848. у Беч на челу пољске делегације од 40 људи, да би у току револуције, која је била почела у Бечу, заступао пољске и општесловенске интересе код бечких власти. Када је сазван Словенски конгрес у Прагу, он је са више Пољака отишао на конгрес да би учествовао у његовом раду. С Пољацима су дошли из Беча и Југословени. Тада су новине јавиле да је 29. априла 1848. стигло из Беча на конгрес 159 учесника, међу којима су била 24 Југословена с Вуком и 30 Пољака, а остали су били Словаци, Моравци, Чеси и Шлезанци.¹⁶ За вријеме конгреса Вук је приказан у друштву истакнутих чланова конгреса, и то с Љубомирским на челу, о чему свједочи литографија, коју је радио Ј. В. Хеллика.

2. *Вук у Пољској.* Пошто је 1818. штампаво свој *Српски рјечник*, Вук је кренуо на пут у Русију. Путовао је преко Пољске, појсетивши Краков и Варшаву, па је отуда отпутовао даље преко Бјалостока и Вилне. На повратку је путовао преко Лавова.¹⁷ Почетком децембра стигао је у Краков.¹⁸ Ту се упознао с професором Банткеом, историчаром, филологом и библиотекарим, који га је лијепо дочекао у својој кући, с којим ће доцније бити у преписци.¹⁹ Одатле се јавио Копитару и молио га, ако што има, да му пошаље преко Линдеа у Варшаву, куда је отпутовао 15. а стигао 20. децембра, и гдје је остао до 6. фебруара идуће године. У Пољској пријестоници задржао се дуже, јер је морао чекаати на руски пасош. Ту је био такође примљен пријатељски. Том приликом нашао се с Линдеом, ректором Варшавског лицеја, код кога је научио мало читати пољски. Вука је збуњивало неслагање правописа и изговора у пољском језику, нарочито тешко изговарање носних самогласника. Осим тога, упознао се и с Валентином Скороходом Мајевским (1764 — 1835), санскритологом. Пошто су један другом поклонили своје радове и поразговарали, успоставили су узајамно пријатељство. Тада је Мајевски од Вука на-

¹³ Вукова преписка, V, 352—354.

¹⁴ В. А. Францев, Письма къ Вѣчеславъ Ганкѣ изъ славянскихъ земель, Варшава 1905, 569—572.

¹⁵ [Kucharski], Wyjatki z listów Polaka podrózujacego [...], Gazeta Polska 7. XII 1828.

¹⁶ Václav Žaček Slavonský sjezd v Praze 1848, Praha 1958, 195.

¹⁷ Вукова преписка, II, 232.

¹⁸ Исто, I, 165.

¹⁹ Исто, V, 434—349.

учио за двадесет часова читати и писати српскохрватски, а он је Вуку читао на санскритском.²⁰ Осим тога, написао је у варшавском часопису за 1819. чланак о Вуку и његовом књижевном раду. Уз чланак су дате и неколике наше народне пјесме.²¹

Кад се Вук вратио у Беч, нашао је дипломе о одликовању од руског цара сребрном колајном, о избору за члана кореспондента Литерарног друштва у Петрограду и диплому о избору за члана Друштва при Краковском универзитету. О овом Вуковом успјеху писано је у бечким Српским новинама под насловом: „Награда, дана Србском списатељу од Пољака и Руса“. Ту је прво објављен текст дипломе Друштва из Кракова, и то оригинални текст, па онда у преводу. Послије тога је дат текст на руском Друштва из Петрограда, а на крају је саопштење о одликовању које је Вуку дао руски цар.²² Уз ове текстове дата су и објашњења. Диплома Друштва при Краковском универзитету написана је 16. новембра 1820. на име *Вука Стефановића*, а потписали су је ректор Краковског универзитета и предсједник Књижевног друштва Валентин Лихвински и секретар Књижевног друштва Паулус Чајковски.²³ Оригинал се чува у Архиву Српске академије наука, али је доста оштећен.²⁴

Кратак Вуков боравак у Пољској и његова нова познанства с Пољацима учинили су да су ови касније одржавали с њим везе,²⁵ писали и говорили о њему и његовом раду, а нарочито преводили српске народне пјесме. Сами Пољаци дали су Вуку и највеће признање које се даје научницима. Њихово Књижевно друштво при Краковском универзитету, најстарије у Пољској, и једно од најстаријих у Европи, основано у XV. вијеку, на сједници одржаној 3/15. новембра 1820. изабрало га је за овога члана кореспондента.²⁶

3. *Вукове српске народне пјесме у Пољској.* За Вукове српске народне пјесме интересовали су се Линде и Бантке. Они су били још 1815. претплатници на српске народне пјесме,²⁷ као што су били и 1818. на Вуков рјечник.²⁸ Колико је у Пољској цијењен Вуков рад на сакупљању српских народних пјесама свједочи и сонет Станислава Јацовског посвећен Вуку 1837. године.²⁹

²⁰ Исто, I, 166—168, IV, 706—707.

²¹ Pamiętnik Naukowy 1819, 385—392; Antoni Opechowski, Vuk Stefanić Karadžić, Warszawa 1939, 18—19.

²² Додатакъ къ числу 44. Новина србски 1821, стр. 279—282.

²³ Исто, 1821, стр. 279—280.

²⁴ Архив САН, бр. 8552/167.

²⁵ Wacław Maciejowski, Pismenistwo polskie od czasow najdawniejszych az do roku 1830 [...], Warszawa 1852, 172—178.

²⁶ Додатакъ къ числу 44. Новина србскихъ 1821, стр. 278—279; Paul, 268—278; dr St. Rospond, »Polonia« kod Vuka St. Karadžića, Јужнословенски филолог, 13, 1933—34, 170—179; Исти, Вук Караџић и Пољаци, Шабац 1833, 5—8; Живановић, Срби и пољска књижевност, 33—36.

²⁷ Народна србска пјеснарица, Вијenna 1815, види списак претплатника.

²⁸ Српски рјечник, Беч 1818, стр. XXIV—XXV.

²⁹ Sławianin (Lwów) 1837. I, 7—9.

А. Мосбах је истакао 1841. да је Вук издао пјесме илирско-српске, и да се говори да је спремио *Свето писмо* на језику Срба илирских.³⁰ О српским народним пјесмама 1841. писано је и у Лавову,³¹ а 1843. у Познању.³²

О Вуку, његовим српским народним пјесмама и граматици, коју је написао у духу народног језика, има више помена код Пољака.³⁵ Два су, у то вријеме, истакнута преносиоца Вукових српских народних пјесама у пољску књижевност. Казимјеж Брођински (1791 — 1835), из Краковског војводства, од 1822. професор пољске књижевности Варшавског универзитета, био је пјесник и бавио се преводима и прегјевавањем пјесама разних народа, нарочито словенских. Од 1819. бавио се и српским народним пјесмама. Превео је 43 пјесме, и то с њемачког. То су у ствари препјеве, често слаби. Аугуст Бјеловски (1808 — 1876), историчар и књижевник галицијске групе, која је тежила да подмлади пољску поезију народним и словенским мотивима, покушао је да унесе у пољску поезију и елементе из српских народних пјесама. На томе је радио нарочито од 1830. до 1833. Превео је 23 пјесме. Није знао довољно српскохрватски језик и зато је слабо препјевао ове пјесме, али су ти препјеве изворнији од оних Брођинског.³⁴

Пољски етнограф и историчар Жегота Паул (1813 — 1865), који је нарочито проучавао Галицију, интересовао се такође за српске народне пјесме. Због тога је писао 1. септембра 1849. Вуку и том приликом га молио да му пошаље литературу о тим пјесмама. Вук га је писмима од 13. септембра и 27. новембра обавијестио да му је послао неке од тражених књига, а остале да није нигдје могао наћи.³⁵

Велика пољска емиграција и Вук

1. *Вукови извјештаји о пољском устанку 1830/31.* Вук је пратио догађаје у Пољској. Још у априлу 1830. тражио је из Крагујевца да му Кошитар набави и пошаље пољски превод Наполеоновог кодекса, да види како су га Пољаци користили. За врије-

³⁰ A. Mosbach, O Ilirszczyznie, Tygodnik Literacki (Poznan) 1. XI 1841.

³¹ Eniestszanka (Lwów) 1841, 116—118.

³² Oredownik Naukowy (Poznan) 1843, 329.

³³ Biblioteka Warszawska 1841, III, 292, 1844, I, 584—587, 666—673; Денница — Jutzenska 1842, I, 53, 95—96, 132—133, 1843, II, 141—142, III, 61.

³⁴ Крешимир Георгијевић, Српскохрватска народна песма у пољској књижевности, Београд 1936, 14—52.

³⁵ Jerzy Sliwinski, Z kontaktów Vuka Karadzicia z Polakami, Јужнословенски филолог 1959—1960, 209. Ромулад Хубе (1803—1890), професор Универзитета у Варшави, а затим у Петрограду, проучавао је српско право. Писао је и о праву Јужних Словена. Он је молио Вука да му помогне у скупљању трађе за српско право. Вук се одазвао овој молби и послао му је потребну литературу, о чему га је извјестио 6. фебруара 1852 (Исто, 210—212).

ме устанка у Пољској, од јануара до јула 1831, Вук је, у преписци из Београда с Кошитаром, кнезом Милошем, Јевремом Обреновићем, Василијем Поповићем и М. Перуничкићем, јављао о борбама и ситуацији у Пољској. Податке о томе прикуписао је махом из аустријске штампе. У писму кнезу Милошу од 22. јануара нагласио је да у Цариграду цијене Пољаке иако су дигли буну.³⁶

2. *Мицкјевичево интересовање за Вукове српске народне пјесме.* У Паризу, у кругу пољске емиграције, било је интересовања за Вукове успјехе. Хјероним Боњковски је у својој ревији, коју је издао у Паризу 1839, истакао значај Вукова рада.³⁷ Није познато када је Адам Мицкјевич почео да чита Вукове српске народне пјесме. Зна се да се још у Русији 1826. интересовао за њих, и то пошто су исте године објављене неке у преводу у Варшави и у Русији. Он је те пјесме користио прво само у преводу. Од 1827, бавио се више српским народним пјесмама. Године 1840. разговарао је с Јузефом Богданом Залеским о српским народним пјесмама. Пошто је отпочео предавања у Паризу на словенској катедри, још више се интересује за Вукове пјесме. Писмом од 2. децембра 1840. тражио је од Залеског српске народне пјесме на њемачком или на каквом другом језику. Овај му је одмах послао пјесме на српскохрватском и на њемачком језику и указао му на потребну литературу која му може користити. Зна се да је Мицкјевич користио Вукова издања српских народних пјесама говорио у предавањима, у првој школској години, почевши од 19. фебруара 1841. и то у предавањима од шеснаестог до двадесет првог, у којима је цитирао 35 пјесама, а неколико их споменуо. Нека мјеста је цитирао и у оригиналу. Његово проучавање пјесама је савјесно, а судови солидни.³⁸

3. *Цибуљски о Вуку.* Војћех Цибуљски (1806 — 1867), први професор катедре за славистику у Берлину, основане 1841, у једном чланку, гдје је 1843. изнио своје гледиште словенској литератури, подробно је говорио о српскохрватској књижевности, коју је називао илирско-српском, па је том приликом нагласио да она чини једну апсолутну цјелину. Као доказ за то навео је на-

³⁶ Вукова преписка, I, 365, 392, 401, 403, 405, II 257, 607, 610, 613,—615, 746, IV, 147—149, 151, V, 615—616.

³⁷ Revue Slave 1839, 61.

³⁸ Dionizy Zaleski, Korespodencya Józefa Zaleskiego, Lwów 1900, I, 185—186; Хенрик Батовски, Један непознат извор Мицкјевичевих предавања, Прилози КЛИФ, 14, 1934, 1—5 (види »Archiwum Tow. Naukowego«, који је изашао у Лавову 1936 и »Sprawozdanie« PAN XXXVIII); Исти, Mickiewicz a serbska piesn ludowa, Pamietnik Literacki, 1—2, 1934; 31—34; Вукова преписка, I, 562; Бачка вила 1844, 95—114, 1845, 58—81. Мицкјевичева предавања о српским народним пјесмама превео је и објавио др Стојан Суботин (А. Мицкјевич, О српској народној поезији, Целиње 1955).

родне пјесме које је Вук отпочео да окупља код Срба и чији је рјечник главно дјело ове књижевности.³⁹

4. *Интересовање Адама Чарториског за Вука*. Чарториски, који је био министар спољних послова Русије од 1804. до 1806, био је упознат са ослободилачким акцијама Срба под руководством Карађорђа и Петра I, па је помагао ту акцију. Када је последице неуспјелог пољског устанка 1830/31. отишао у емиграцију и у Паризу отпочео борбу за ослобођење Пољске, помагао је и наше ослобођење. Он је од 1841. отпочео акцију ширих размјера. Тада је основао за Исток агенцију у Цариграду, а за Балкан у Београду, камо је послао свога агента љекара Адама Лишгинског, који је боравио у Кнежевини Србији 1841. под именом Линч, и то као Енглеz. При поласку у Београд Лишгинском је дата инструкција с ким да се упозна и шта и како да ради. У тој инструкцији Чарториски му је наредио да сврати у Беч и упозна се и с Вуком. Лишгински није могао да то уради, јер се бојао да у Бечу не буде откривен па је убрзо продужио за Београд.⁴⁰ Лишгински је у Србији научио мало српски и кад се вратио у Лондон, по наређењу самог Чарториског, припремио је за литографисано издање књигу *Сабор Славенства* која је припремљена и издата уз помоћ Пољака, и то Вуковим правописом, изоставивши из његове азбуке два слова љ и њ.⁴¹

Др Љубомир Дурковић-Јакшић

ТРИ ДОКУМЕНТА О БАВЉЕЊУ ВУКА КАРАЏИЋА У ЦРНОЈ ГОРИ 1860. И 1862. ГОДИНЕ

Вук Караџић је у неколика наврата боравио у Црној Гори, гдје је, поред књижевнога рада, обављао и врло важне политичке мисије. Такве су управо биле његове посјете Црној Гори 1860 и 1862. године. Овдје ћемо саопштити три документа који се односе на те посјете. Два од њих говоре о Вуковој посјети Црној Гори крајем 1860. г. То је, прво, један врло опширан извјештај француског конзула у Скадру, Екара, своме министру спољних послова од 15. јануара 1861, а други, много краћи, извјештај руског конзула у Дубровнику Петковића од 8/20. јануара 1861. државном савјетнику Кнорину. Ова два документа су већ позната нашој јавности, јер су их користили у својим радовима поједини научни радници. Тако је Љиљана Алексић у свом чланку „О ми-

³⁹ Wojciech Cybulski, *Przegląd literacki u Słowian, Rok (Poznan) 1843*, II, 74—127. Цибуљски је имао Вукове српске народне пјесме, двије књиге издате у Бечу 1841. и превод „Новог завјета“, штампаног 1847 (*Katalog der Nachlasse des Prof. Cybulski gehörenden Bücher, welche an 22. juli 1868* [...] Breslau, 6. г., 4—5).

⁴⁰ Dr Lubomir Durkowiez—Jakszicz, *Pierwszy polski agent dyplomatyczny w Białodnodzie w XIX w.* — dr Adam Lyszczynski, Warszawa 1939 (odbitka z »Problemów Europy Wschodniej), 4—16.

⁴¹ О настанку и објављивању овога рада биће говора у мом чланку „О српској књизи коју су Пољаци штампали у Лондону 1841. „новословенским правописом“, који је спремљен за штампу.